

UM, sa klockaren - några reflexioner över musiken vid vigselgudstjänst

Av Lars Angerdal

Under 1950- och 60-talen diskuterades flitigt vilken musik som var passande att spela vid kyrkbröllop. I gamla kyrkohandboken stod det, att "brud och brudgum träder fram till altarringen, varvid ett värdigt kyrkligt musikstycke må kunna spelas". Svårigheterna blev många: vad var kyrklig musik, vilken musik var värdig, vem skulle stå för definitionen? Rubriken ovan härrör från en av de otaliga artiklarna i ämnet i Kyrkomusikernas Tidning, där UM står för Ulfåsa och Mendelssohn, de två vanligaste in- och utgångsstyckena på den tiden och de som oftast kom att ifrågasättas. Ett annat stycke vars lämplighet också ofta diskuterades var Där björkarna susa.

Kravet att musiken som framförs i kyrkan skall vara värdig är lika gammalt som Kyrkan själv. I äldsta tider ogillades bruket av instrument i kyrkan, trots att det framgår av Bibeln att man lovade Gud "med basunklang, ...med psaltare och harpa, ...med puka och dans, ...med strängospel och pipa, ...med ljudande cymbaler". Dessa och andra instrument, inklusive orgeln, kom att användas i romerska och hellenistiska riter, vid underhållningar i samband med gladiatorspel m m, och de förde alltså tankarna till hedniska riter och världsliga nöjen och ansågs därför inte höra hemma i gudstjänsten. Fortfarande används inte orglar eller instrumentalmusik i den ortodoxa kyrkan.

Kyrkan har i alla tider försökt hålla en råkäng mellan musiken inom och utanför kyrkorummet. Särskilt försökte man hålla styr på organisterna, som gärna tycks ha blandat in opassande musik. Sålunda skriver t ex biskop Laurelius i Västerås på 1650-talet, att "organisten icke för sin egen berömmelses skull får det (orgelspelandet) hantera efter sin egen vilja, brukandes därtill lättfärdiga och i församlingen otjänliga stycken med mycken krus och kvinkelering, utan han skall det allvarligen och gude-

ligen öva och bruka, spelades sakta in med de psalmer, som i församlingen sjungas". Men att opassande toner i form av världsliga visor och allehanda av dåtidens slagdängor kunde smyga sig in var kanske inte så underligt, eftersom det inte var ovanligt att organisten för sitt uppehålle spelade på bröllopfester och drev krogrörelse.

Det faller sig naturligt att man ställer särskilda krav på den musik som skall framföras i kyrkan, eftersom kyrkorummet är ett heligt rum invigt till att fira gudstjänst i. Det är alltså inte vilken lokal som helst, och man har därför rätt att ställa ett kvailtetskrav på den musik som framförs, liksom på allt som görs i kyrkan. Musiken skall vara så konstnärligt bra som möjligt med de resurser man har.

Man brukar tala om den musik som framförs i kyrkan som kyrkomusik. Det är inget entydigt begrepp. Vad som är Kyrkans musik har växlat under tidernas lopp och det växlar mellan olika samfund och olika länder. Den gregorianska sången har följt Kyrkan från äldsta tider, men alltefterstiden gått har Kyrkan inlemmat annan slags musik i gudstjänsten. Som en reaktion mot den allt yppigare kyrkomusiken framhävde Tridentinska mötet under mitten av 1500-talet bl a att kyrkomusiken skall vara enkel och att texten skall höras klart och tydligt. Som ledstjärna framhölls Palestrinas musik. I dag är Palestrinas musik bara en liten bråkdel av all den musik som framförs i kyrkan, och den är kanske t o m olämplig i vissa sammanhang. "Man sjunger inte Palestrinamotetter vid ett frälsningsmöte på Söder", sa en gång framlidne Eric Grönlund.

En ton eller följd av toner kan inte i och för sig vara mer eller mindre "kyrkliga". Det som är väsentligt är vilken kompositörens avsikt med det aktuella musikstycket var och vilka associationer det väcker. Många associerar Mendelssohns bröllopsmarsch med kyrkbröllop, helt enkelt därför att den spelats så ofta vid kyrkbröllop. Närhelst man visar en brölloppscen på film eller i TV så får man höra just denna musik. Men Mendelssohn skrev ju inte sin berömda bröllopsmarsch för kyrkan utan som scenmusik till Shakespeares skådespel, där diverse sagoväsen och djur drar fram i bröllopföljet.

Mendelssohn hade säkert ingen tanke på att detta stycke skulle spelas i kyrkan, allra minst på orgel. Men frågan är om inte stycket har blivit kyrkomusik genom sina starka associationer till kyrkvigsel.

Det finns också exempel på det omvända. Jag har några gånger föreslagit Charpentiers Te Deum som in- eller utgångsmusik. Det är ju ett allmänt känt stycke som är avsett för kyrkan, vilket inte så många känner till. Reaktionen har ofta blivit avvisande. Detta stycke har man inte kunnat tänka sig, för att då går tankarna till eurovisionsschlagertävlingen eller nobelfesten i Blå hallen!

Det är alltså många känslor och associationer inför den musik som styr musikönskningarna inför ett kyrkbröllop. Man kan ha ett favoritstycke som man vill höra. Kanske dansade man till en viss melodi när man först träffades. Kanske har man en bekant som skrivit ett stycke. Det finns många faktorer som spelar in. Det är helt naturligt och legitimt att man

vill ha musik som man har en relation till, som man känner igen, som man tycker om.

Problem uppstår när den önskade musiken inte stämmer överens med församlingens gudstjänstmusik. Jag skriver församlingens musik, inte vad organisten tycker är kyrkligt värdig musik eller spelbart på orgel eller något annat. Kyrkbröllopet kallas ju i kyrkohandboken numera för vigselgudstjänst. Det är alltså en församlingsgudstjänst för några av medlemmarna i Svenska kyrkan, inte en privat ceremoni för vilken man hyr kyrkan och kan använda som man vill. Svenska kyrkan har en lång musiktradition att förvalta. Mycket av det som sjungs och spelas har använts i gudstjänsten under många generationer, men under tidernas lopp har också musiken förnyats, nya strömningar har fått göra sig gällande och varje generation har fått lämna bidrag till det musikaliska arvet. Denna långa tradition har skapat det som är Kyrkans musik i dag, eller kanske snarare det som är församlingarnas musik, ty det finns helt naturligt rum för lokala variationer. Vad som betraktas som passande musik i kyrkan har vuxit fram mer på känslomässiga grunder än efter dogmer och påbud.

I dag känner sig många främmande inför Svenska kyrkans gudstjänstliv och gudstjänstens musik, trots att de är medlemmar i kyrkan. Man kanske går i kyrkan ett par gånger om året och blir kanhända besviken, när ingen av det fåtal psalmer man känner igen sjungs. Relationen till kyrkans musik är minimal. Därför känner sig många brudpar frustrerade över att de tror att de måste välja musiken, eftersom de inte känner till just någonting. Många blir lättade när de får veta att de kan överlåta musikvalet till organisten.

Man bör ställa samma krav på musiken vid en vigselgudstjänst som vid vilken annan gudstjänst som helst. Musiken måste ha kvalitet, den skall stämma med församlingens normala gudstjänstmusik, den skall inte hos flertalet föra tankarna till något helt annat än en Kyrkans gudstjänst. Finns det en text bör den ha något religiöst budskap.

Det är viktigt att församlingen har en policy beträffande dess musik, och att präster och kyrkomusiker är överens därom. En utgångspunkt för att utarbeta en musikpolicy kan vara Musiken i Svenska kyrkan (skrift utgiven av Svenska kyrkans församlingsnämnd 1991:2). Förmedlare av församlingens musikpolicy är kyrkomusikern, och när brudpar och kyrkomusiker är av olika åsikt om lämplig musik bör det alltså inte vara kyrkomusikerns personliga musiksmak, som faller avgörandet. Avgörande bör i stället vara vad som är församlingens gudstjänstmusik. På detta sätt kan man undvika att olika åsikter blir till personliga konflikter.

I konsekvens med detta bör inte kyrkomusikern låta en vikarie rycka in då någon inte lämplig musik önskas. Samma krav måste ställas på den musik som framförs, oavsett vem som gör det. Detta är speciellt viktigt om det handlar om en framträdande kyrka eller om ett "kändisbröllop". Kantorn i den lilla landförsamlingen har svårt att argumentera emot ett stycke, om det tidigare har framförts i stiftets domkyrka.

Ett speciellt problem har dykt upp under senare år, nämligen att man vill spela upp musik via bandspelare och högtalare. Detta kan knappast vara i enlighet med gudstjänstens väsen, att man lyssnar till någon icke närvarande som framför ett musikstycke, hur vackert och stämningsfullt det än må vara. Man samlas till gudstjänst för att möta Gud i lovsånger och böner, i stillhet och eftertanke, i ord och musik. Väsentligt är att man gör det gemensamt. En del av detta kan framföras av speciellt utvalda eller skolade, men de måste vara en del av den närvarande församlingen.

Delaktighet är därför ett viktigt ord i sammanhanget, delaktighet för brudparet och för övriga närvarande i vigselakten och dess utformning. Man kan ge brudparet ökade möjligheter till delaktighet genom att träffa dem i förväg och vara med och utforma vigselakten. Man kan spela upp musiken, kanske t o m ge paret en kassett på den aktuella musiken, så att de kan ta med den hem och lyssna på musiken och bekanta sig med den. Den nya handboken ger också större möjligheter till delaktighet genom att anhöriga eller goda vänner t ex läser en text - som kan vara ett stycke poesi. Ofta medverkar någon anhörig med musik. Det händer, att brudparet vill att en bekant skall svara för orgelmusiken. Rent legalt så kan inte den ordinarie kyrkomusikern kräva att få tjänstgöra. Kyrkomusikern bör visa en generös inställning inför sådana önskemål, men ett legitimt krav bör vara att vederbörande organist kan styrka sin kompetens genom avlagd examen eller på annat sätt. Den ordinarie kyrkomusikern är trots allt ansvarig för all musik, som framförs i kyrkan, och dåligt framförd musik gör ingen glad och är en dålig reklam för Kyrkan. Musiken i Svenska kyrkan måste stå för kvalitet och kompetens.

Att gifta sig är en av de viktigaste händelserna i livet, och att sitta ned och tillsammans utforma en vigselgudstjänst bör vara något roligt och stimulerande. För präst och kyrkomusiker är det ett tillfälle att träffa människor enskilt och erbjuda något av allt vad Kyrkan har att ge, ett moment av evangelisation. Man bör möta alla önskemål med förståelse och respekt, och i de fall önskemålen inte låter sig förenas med församlingens musikpolicy bör man försöka hitta andra lösningar, t ex att i stället framföra ett musikstycke under den efterföljande bröllopsfesten. En vigselgudstjänst utformad i samstämmighet blir ett vackert minne för livet för brud och brudgum, och vid de viktigaste händelserna i en människas liv bör Kyrkan vara med, såväl i sorg som i glädje.

LITTERATUR

Ekenberg, A: *Det klingande sakramentet* (Verbum, 1984)

Hellström, J A/Lundberg, L Å: *Kyrkans nya sång* (Verbum, 1972)

Katolsk dokumentation 13: Musiken i liturgin (Katolska bokförlaget, 1980)

Larsson, R/Lundberg, L Å: *Hjärtats nyckel...* (Verbum, 1984)

Musiken i Svenska kyrkan - ett policydokument (Svenska kyrkans församlingsnämnd 1991:2)

Routley, E: *Church Music and the Christian Faith* (Agape, Carols Stream, Illinois, 1978)

Svenska kyrkans liturgiska nämnd: *Information 1*:1982

Svenskt gudstjänstliv 58/59: *Kyrkomusikens år*

Söhngen, O: *Theologie der Musik* (Johannes Stauda Verlag, Kassel, 1967)

Öberg, H-E: *Musiken i gudstjänsten* (Stockholm 1978)

Summary

During the 50's and 60's, it was often discussed which music could be played at church weddings. According to the order for weddings, a "dignified piece of music may be played when the bride and the groom enter the church". There were several difficulties: what is Church music, which music is dignified, who makes the decisions.

The demand that the music performed in church be dignified is as old as Church itself. The Church has always tried to separate the music played in the churches from that played outside. The church is a holy room consecrated to religious service and, therefore, special demands must be allowed for the music performed in church. We talk about Church music, but the definition thereof has differed from time to time.

A tone or a succession of tones cannot be churchly or secular. The main things are the purpose of the composer and the associations you get. Mendelssohn's Wedding March, e.g., is a secular piece never intended to be played in church on the organ, but the question is if it has not actually become a piece of Church music because of the strong associations to church weddings through film and TV.

On the other hand, Charpentier's *Te Deum*, which I have sometimes suggested as wedding music, arouses associations to the Eurovision programmes since it is their signature tune. Therefore, it is often turned down by the bridal couple.

It is vital that each parish has a music policy. The wedding is a service, and the church, then, is not being rented for some sort of private event. One must have the same demands on wedding music as on regular service music. It must have quality and, if there is a text to it, it must have some sort of religious message.

Participation is an important factor. The bridal couple may see the minister and the organist beforehand to discuss the wedding, a relative or a friend may sing or play something or read a piece of poetry just to make more people involved in the wedding. Of course, the bridal couple will want music that they have some kind of relationship to, but through the secularization they may have no idea of the music normally performed in the church. The organist has to advise them gently and with respect. A wedding is one of the most important events in life and, so, it has to be handled with care.